

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 50 (1936)

Artikel: Steivan paloc in mandura : requint
Autor: Vonmoos, S.
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-206597>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 03.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

STEIVAN PALOC IN MANDURA

REQUINT DA S. VONMOOS

«Steivan, Tü stoust scriver sü quaistas istorgias, i füss dan e puchà da las laschar ir a perder.» Que eira la solita remarcha ch'ün o l'oter faiva, cur cha nus staivan sü dal banket avant cuort da Steivan Paloc per ir a chasa. El avaiva eir ün banc avant porta, e que ün fich bel, bain pitturà cun tinta vierda, ma el preferiva il banket avant cuort. Quel nu lascha be giodair ils ultims razz dal sulai chi va a Dieu, ma spordscha eir üna stupenda vista sün l'otra spuonda da la val cun sias muntagnas cuvernadas da sombers gods e verdas blaischs.

Quaist aspet fa sün el saimper üna profuond'impresiun, seis anim dvainta quiet, ed eir sch'el ha inqualchosa chi'l ruoja l'orma, schi ais que bain bod superà e taschantà. Da tuotta sort regordanzas as svaglian in el. Umans, chi reposan da blers ans innan, dvaintan darcheu vivs ed as preschaintan a seis ögls. Tschertas voutas cumainza el lura a quintar, cha nus stain culla bocc'averta. Qua vain adüna darcheu quel giavüsch: «Steivan, prova da scriver sü quaistas istorgias, na per gnir renomnà, nus savain cha tü nun hast quaist'ambiziun, ma tü post tras quella procurar a blers umans plaschavlas uras e far passar lur noscha glüna.»

A la fin ans aise üna vouta reuschi. Que eira quella saira, cha Chasper Tais ha laschà crodar our d'bocca sia püppa dà majola cun sü l'Elvezia, ch'el tгнаiva tant adaquint. El pigliet sü ils tocs e'ls tгнаiva ün cunter l'oter cun üna tschera uschè desperada, cha nus stüvettan tuots cumanzar a rier. Finalmaing ils büttet el davent dschand: «La cuolpa est be tü, Steivan, schi uossa scriva sü üna vouta quaistas istorgias, cha eir oters possan star culla bocca averta.»

I va na dinrar illa vita uschè, cha las plü logicas deducziuns nun ans pon persvader dad üna chosa, nus calculain il per e'l cunter manüdamaing e nu savain da quala vart tender e l'ultim üna chosetta da pac dà la decisiun. Uschè eir pro nos

Steivan, tuot noss bels plets sur da dovairs ed ideals nun a-vaivan tachà, la püppa da Chasper Tais det il cuolp decisiv. I paraiva sco scha Steivan füss prais d'ün tschert entusiassem, cur ch'el ans impromettet da's metter cun tuot zeli vi da sia lavur.

Cun ir a chasa am dschet sar Jachen, il nuder, chi ais ün grand idealist: «Quaista saira avain fat üna bun'ouvra, tü vezzarast, que dà ün nouv impuls a nossa literatura rumantscha, chi ais pustüt povra da prödots epics. Il fabulist sto esser nat sco tal, que nun as lascha far cun teorias, eu prov eir minchatant, schi eu n'ha scrit boas e boas, i nun vol gnir oura alch da bun. I dà in nos pövel, in mincha comün, da quels, chi han il dun da quintar. Ün sco Steivan nun ha eu amo mai udi, tü vezzarast, el gnarà nos Huggenberger ladin.»

Pacs dis davo stuvet eu far ün viadi, ed eir cur ch'eu tuornet nun avet eu occasiun da discuorrer cun Steivan. Eu il vezzaiva qua o là a passar da lontan, adüna cul cheu bass e m'impis-saiva: I va bain, i coscha in el, el ais perfin davo la via pro la lavur, bainbod ans preschantarà'l üna stupenda tuorta literaria. Perchè pro el tschert nun aise sco pro mai, cha davo lönch cot e masdà, al ultim vain oura impè d'üna tuorta: üna pulenta.

Üna saira tanter di e not udit a gnir inchün aint da piertan. Que stuvarà esser qualche ester, perche meis vaschins cognosch ün per ün gio dal pass, natüralmaing be ils mas-chels, perchè las femnas fan tuottas l'istess traplignöz.

Qua ais sar Jachen Nuder, quel sta adüna lönch a far gio las s-charpas avant porta, ils idealists vöglian avair ils peis nets, Not Grand va süls blocs, intant cha Jachen Pitschen schlischa süllas solas. Steivan Paloc ha ün pass lung e franc da chatschader, Chasper Tais vain ün pa strozchand ils peis. Eu ils cognosch tuots, ma quaist pass malsgür, indecis, quasi tmüch — que stuvaiva esser ün ester.

Tant plü surprais füt eu, vezzand a's preschentar sün üsch l'ami Steivan. El eira uschè abattü, cha mia prüma dumanda füt, chi nun al mancarà inqualchosa. «Mancar,» am respondet el, «mancar nun am manca inguotta, ma üna chargia m'avaivat miss adöss, ch'eu nun sun in cas da portar. Cur ch'eu am met

a vulair scriver las istorgias ch'eu s'ha imprömiss, schi parà ch'eu n'haj'ün tscherchel da rouda intuorn il cheu, ed invezza da la penna ün lain da reisia aint in man. Taidl'ami, tü am stoust deliberar da quaista dischagreabla incumbenza. A tai la penna stà plü bain in man, tü las hast udi tantas jadas a quintar, schi sto esser scriva sü tü quaistas sfüfflettas.» Eu vezett subit, chi nun eira da far inguotta e dschet: «Sast che, guarda cha sar Jachen Nuder, chi ha üna penna, chi va suletta, scriva s'ü teis stupends requints.»

«Na, na,» dschet Steivan, «quel dovra plets bler massa ots ed ideas estras. El tess our da mias istorgettas inqualchosa tuot oter, taidla, tü est, sainza at vulair öffender, ün pa saimpel sco eu e chattessast il dret tun.»

Che vulet eu far, eu stuvet imprometter a l'ami Steivan da scriver sü sias istorgias e vögl güst cumanzar cun trais militaras:

1. Ün plü scort co tschel.
2. Las gamaschas dal chapitani sbabgius.
3. Tschinch minuts avant las 5.

Ün plü scort co tschel

Que eira l'an cha Maschel Not Pitschen faiv'il cheu d'cumün. Chasper Gross, Jon Lisch ed eu avaivan dad ir a far la recruta. Nus eiran tuots trais plüost cots a dür. Plünavant co Scuol e Martina nun eiran amo mai rivats, be Jon Lisch eira stat üna jada a la faira da Danuder a comprar ün bokin, siand cha quels sun là plü bunmarchà e plü buns. Chasper quintaiva pel plü furber da nus, perchè el avaiva aint tscherts stucs da seis babsegner Jocalet. Cun tuot sa furbraria gnit el pero davo 15 dis licencià dal militar, sco ch'el dschaiva per ün defet dal cour, pero sco chi am dschet ün bassuffizial schi l'han laschà liber, siand chi d'eira impussibel da far disferenziar dret da schenster — fain da strom. Suot talas circumstanças aise bain chapibel, cha nus ans stramantaivan postüt per il viadi fin Cuoir. Chi sà, quantas vias cha que dà in crusch ed a traviars e be üna ais la dretta o almain la plü cuorta.

Id eira üna bella daman da prümavaira, cur cha nus ans mettettan in viadi per ir il prüm di fin a Tavò, ingio vulaiavan per notar pro ün barba da Jon Lisch. Fin passà Ardez get que tuot

bain. Cur nus arrivettan pro la via chi maina sü Guarda, schi dschet Chasper Gross tuot franc: «Uossa per ir sur il Flüela stuvain ir qui sü,» e Jon Lisch il secundet dschand: «A tuotta via, scha vulain passar la muntagna, schi stuvaran ir amunt.» Qua mosset eu sülla tabla chi eira sper la via e replichet: «Nu vezzaivat cha qua staja scrit sü: Guarda. Spettain cun ir amunt fin a Susch pro la tabla cun sü: Flüela.» Qua fettan els ögls tais ed am seguitettan sainza dir pled. Eu pero ressentit ch'eu eira dvantà lur guida, lur conductur. Els s'avaivan suot-tamiss d'aigna voluntà a meis cumand. Que eira ün bun cumanzamaint per mia carriera militara. Schi gniss ad ir uschè inavant, chi sà che ch'eu pudaiv'amo dvantar. Ed eu am vezzaiva fingià al cheu d'üna secziun sudada, ed our da la secziun gniv'ün battagliun, schi ün'armad'intera. Eu stuvaiv'avair ün chavagl per rupettar dad ün'armad'a l'otra e dar ils cumands a meis uffizials. I'm paraiva ch'eu füss fingià in sella ed eu giaiva via uschè svelto e leiv e nu sentiva plü la terra suot ils peis. Qua sentit eu a trar per ün bratsch, e Jon Lisch chi dschava: «Tü vast bler massa spert, guarda, Chasper nu po gnir davo.» Eu stuvet cunvgnir ch'el avaiva radschun: Massa spert e massa ot, eu crudet our da las nüvlas ed am rechattaiva darcheu sülla via plain puolvra. Chi sà quants pass stantus ch'eu stuvaiv'amo far be infin a Cuaira.

Il di seguaint, davo mezdi arrivettan nus illa chapitala. Da Landquart davent eiran gnüts culla via d'fier. Que avaiva vulgü hoppers a far gnir aint il char a nos Chasper Gross, chi avaiva temma da quaist s-chierp malprüvà. «Eu vegn a pè, a pè,» sbragiv'el e tuot pudair. Nus il stuvettan l'ultim momaint, cur cha'l tren schüblaiva, strar e chatschar sco chi as chargia aint ün vadè, e tuots quels intuorn riaivan da schloppar.

Cur cha sortittan a Cuaira da la staziun, schi eira la granda dumanda, da che vart tour via per ir in cità. «Savais che?» dschet eu, «nus giain ingio chi van ils bliers, uschè nu pudain sbragiar.» Uschè arrivettan fin sün piazza da la posta. Qua eiran da tuottas varts chasas e vias, la gliעד curiva in prescha via e nan, ed ingün nu dumandaiva sco pro nus: d'inuonder vainst ed ingio vast? e nus nun avaivan neir il curaschi da dumandar. Id eira amo ün quart fin las duos, ed a las duos

avaivan da'ns preschantar in la chasa da las armas. Nus stavian qua sco trais giallinas bagnadas. Qua s'avicinet ün signur ün pa plü vegl cun ün bel vesti ed ün chapè ot, in man avaiv'el ün bastun cun ün pom d'argent, e dschet: «Vus tscherchaivat sgür la chasa da las armas, guardai giosom quaista via à schenster, quella chasuna lunga grischa!» lura as volvet el e get inavant. Nus fettan ögls sco cupallas, ils gnifs da meis duos cumpagns sumagliaivan in quaist mumaint precis a quel da mia nuorsa cun s-chella, ed eu nu m'avess dat da buonder, sch'els, invezza d'ingrazchar, avessan cumanzà a sbeglar.

Cun ir inavant dschet Jon Lisch: «Ma co pudaiva quel savoir, che cha nus tscherchain. Que sto tuottüna dar gliעד scorta qua a Cuoir.»

Aint illa chasa da las armas eira ün grand battibuogl. Ün uffizial cun ün pèr mustapuns ed üna vusch penetranta ans det schluppets, bajonettas e vestimainta da sudà, cha nus stuvettan subit trar aint. E lura det el ad ognün seis turnister e tuots ogets ch'ün dovra pro'l militar: «Uossa mettai tuot bain aint il turnister ed it, ma fat svelt, per cha possan gnir eir ils oters a tour la roba.» Tuots as mettetan in prescha a paketar lur turnister. Eir eu fet que plü svelt pussibel, chi nun avess quel giavüschedad esser ün dals prüms, scha na il prüm intanter tuots? Ma cur ch'eu avet il turnister plain, schi eira qua amo üna pruna d'robetta chi avess gnü dad ir aint. Eu pigliet oura tuot amo üna vouta e provet a lovar aint plü bain. I nu vulai va reuschir. Eu mettet il turnister per quai via e tscherchet da schmachar aint cul schnuogl. Impussibel! Intant ils prüms giavian fingià our dad üsch, eu det via ün'ögliada sün meis duos cumpagns, eir quels eiran landervia a far aint las tschintas da lur turnister. Scha quels avaivan rablà aint tuot, schi stuvàrà que ir eir pro mai. Eu svödet darcheu il turnister e provet da metter aint il prüm la roba pitschna e lura ils tocs grands suraint. Quels intuorn mai eiran tuots davent. Qua gnit nan l'uffizial e dschet cun vusch gritta: «Che schmurschögnast qua, pultrun, nu vezzast, cha tü est in peis!» Ed el det üna pajada a meis turnister, cha quel saglit giosom la sala e tuots ogets per quai intuorn. Eu currit a clejer insembel mia roba e portar via pro'l turnister. Ma uossa am tremblaivan ils mans da l'a-

gitaziun, eu eira gnü tuot confus e nu savaiva plü da'm güdar. Qua vezzet cha'ls ultims eiran per sortir da la sala. Ün as fermet ün mumaint sün üsch, el avaiv'üna bocca ün pa torta e chavels cotschens dürs sco saidlas da purschè. Quel eira davo contschaint a tuot il battagliun suot il nom: Gisep cotschen. El det nan ün'ögliada sün mai, riand suot oura, e sia fatscha am paraiva plain spredschi, sco sch'el vuless dir: O tü pover schani! Co pudaiva quaist uman amo s'allegrar sur da mia misra situaziun. I'm gnit üna rabgia ch'eu l'avess pudü far eu nu sà che. Las larmas am saglittan i'ls ögls, e per ün mumaint eira tuot s-chür intuorn mai. Que am paraiva sco ch'eu füss sentenzià a star tuot a meis dits qua a paketar aint quaist mal-prüvè turnister e ch'eu mai nu gniss a fin cun quaista lavur. Ingio eiran meis bels sömis da glorgia militara?

Qua udit üna vusch amiaivla, schi i paraiva la vusch d'ün anghel, chi dschaiva: «Spetta, ch'eu at güd, quaist avain nus subit fat.»

Chi eira quaist anghel benedi? Ingün oter co Gisep cotschen. Ma eira el in cas da far miraculs? Bravamaing cun sia daita grossa ed aira pigliet el ün oget davo l'oter e'ls lovet aint uschè bainin, cha las tschintas as laschettan liar cun facilità e que tuot cun üna sveltezza, sco sch'el füss ün striun. Eu avaiva da far avuonda a vair sü per el, sia fatscha avaiva tuot ün'otr'expressiun co avant, ils chavels glüschivan sco pür or, la bocca eir'adüna amo torta, ma quaist strich tort am paraiv'uschè elegant, cha da quella vouta davent n'ha eu gnü adüna üna speziala simpatia per boccas tortas.

Ün pover galiot, chi vain liberà da la galera e schlià da sias grevas chadainas, nun as po chattar plü surlevgià e furtünà co eu in quel mumaint. Il turnister nu m'ais mai stat uschè fastidius e pesant sco per tschertüns, ma uschè leiv, schi dafatta agreabel sco quella vouta, nu m'ha'l parü mai plü. Eu avess pudü branclar a Gisep cotschen, quel ch'eu pac avant avess vuglü stranglar, eu pensaiva in che maniera ch'eu al pudess exprimer mia recognuschentscha, ma qua eira el fingià culla sveltezza d'ün squilat gio da s-chala e davent.

Avant porta am spettaivan meis duos cumpagns. Jon Lisch dumandet: «Che pigliain nus uoss'a man?» Pero sia dumanda

nun eira drizzada a mai, dimpersè a Chasper. Els avaivan pers la cret'in mia capacità da conductur. Que eira chapibel, davo mia disfortüna cul turnister. Chasper tret il frunt in fodas, sco sch'el pensess sur d'ün grand problem, ma i nun eira privel ch'el chattess la soluziun.

Sch'eu am vulaiava darcheu acquistar mi'autorità, schi eira quaist il dret mumaint. Ed eu dschet: «Che cha nus pigliain a man? Uossa giain nus a baiver la biera.»

«Crajust, cha tü chattast ün'ustaria?» ris-chet Chasper Gross da replichar.

«Gnit cun mai,» dschet eu tuot franc, e bravamaing, els am seguitaivan darcheu, ün a dret ed ün a schnester, ün pèr pass davo mai sco duos pudelins.

Pac toc invia eira bravamaing üna grand'ustaria, in la quala üna svelta cameriera cun bellas marüsclinias ans servit la biera ed üna gustusa liangia. Ils numerus giasts eiran per granda part sudats. Cur cha quasi tuots eiran partits ad ir in caserna, pigliettan eir nus noss turnisters e schluppets per als seguitar. «Tü nun hast il dret schluppet,» dschet Jon Lisch a Chasper, «quel ais meis.»

«Na,» respondet quaist, «eu sà bain avuonda, ch'eu l'avaiva miss nan da quaista vart.»

«Ed eu cognosch ch'el ais meis gio da quella sribla cotschna aint il lain.» Cun que sdrappet el il schluppet a l'oter our da man. Tuots duos cumanzettan a sbragir sco duos muois. Jon Lisch dozet il schluppet per il trar a Chasper gio pel cheu e quaist schlarget la bajonetta da la tschinta.

Eu tscherchaiva da'ls quietar, ma nu pudaiva gnir a pled. Eu savaiva ch'els da pitschen in sü eiran stats duos filantats e prevezzaiva üna sgrischusa mazacra.

Qua, l'ultim mumaint, amo avant chi segua la disgrazcha, gnit nan la cameriera e dschet tuot quieta e cun vusch amiaivla: «Meis signuors!» Fingià quaist pled pronunzchà cun zuond bella maniera avet ün grandius effet. Tuots duos drizettan lur ögl sülla plaschavla giuvna, la quala cuntinuet: «Ch'els guardan sülla bajonetta, qua aise scrit sü ün numer, ed il medem numer chatta ognün eir sün seis schluppet, uschè ch'els nu pon sbagliar.»

Nus guardettan tuots sün nossa bajonetta, bravamaing, ell'avaiva radschun. La chosa eira uschè simpla.

Qua dschet Chasper Gross, quel chi davò 15 dis gnit licencià, perche ch'el nu savaiva disferenziar dret da schnester:

«Quia a Cuoirà ais ün plü scort co tschel.»

Las gamaschas dal chapitani Sbabgius

Il di da la partenza eira ün di sul e trist. Id avaiva rachà da bel cuntin e la daman nun as savaiva, schi vüless far di o not. Una tschiera grossa, sco chi's vezza be dinrar in nossa val sullaiva, as strozgiaiva per la terra via e faiva l'aspet d'as vulair chatschar aint dapertuot. Eira ell'entrada eir aint in meis intern? Inqualchosa grisch e greiv squitschaiva sün meis anim. Fingià bleras voutas avaiv'eu stovü tour cumgià da chasa per ir sudà, que nu m'eira stat greiv. La prüma vouta, per ir a far il recrut, eir'eu parti ün pa cun pisser, amo plü grand eir il buonder, co chi sarà e co chi giarà. Plü tard am eira que adüna stat ün plaschair ad ir sudà, perfin schi stuvaiva seguir ad ün temp pac comod, ingio ch'eu avess gnü urgenta lavur.

Trand aint la mandura dvantaiv'eu ün oter uman cun different pensar e ressentir. Ils cumpagns, il servezzan, la disciplina, as suottametter als uordens e plü tard sco graduà pudair svesc cumandar e far saglir sül pled, tuot insembel avaiva per mai ün'aign'attracziun. Ed uossa üna simla grevezza. Singular! Duos trais voutas turnet eu davò avair tut cumgià darcheu in stüva, sco sch'eu avess invlidà alch, fin cha mia mamma, chi am laschaiva sgür partir invidas avuonda am dschet: «Ma uoss'hast ura e temp dad ir, scha nu voust gnir massa tard.»

Strada fand cumanzet a stübgjar sün quaista singulàra chosa, sün il perchè: perchè ch'eu quaista vouta am separaiva uschè invidas da chasa. Be dal di trid cun sias nüvlas e tschieras nu pudaiva que gnir, qua stuvaiva esser ün motiv plü important.

Pensand plü a fuond e sduvland sü las regiuns ün pa plü chafuollas da meis intern, gnit eu bainbod sül motiv da quaista singulàra circostanza. Quel motiv eira grand e bel — cun fatschas cotschnas ed ögls glüschaints. El avaiva nom Aita. Cha

quaist nom daiva a mi'uraglia ün cling tuot ajen, savaiv'eu dalönch in nan, ma pür in quaist mumaint gnit eu a plaina cognuschentscha da que cha quel significhaiva per mai. Sco ch'üna sajetta sclerischa per ün mumaint la contrada aint il s-chür da la not, uschè am dvantet que cler: Sainza Aita nun avess la vita per mai ingüna valur.

mincha
 Las portas da nossas chasas daivan ün'aint per tschella, nus eiran creschüts sü insembel. Aita eira 5 ans plü giuvna co eu, ma fingià da pitschen infant gniv'ella ~~ogni~~ di in nossa chasa, eu stuvaiva giovar cun ella ed am laschar tiranisar. — Cur ch'ella cumanzet ad ir a scoula, schi stuvaiva güdar far la lezcha. Que eira ün'incumbenza bain diffizila e pür tras üna tscherta pratica chattet eu il möd da la cuntentar. Ella eira üna da quellas scolaras, chi as tegnan conscienziusamaing vi'a las percripziuns dal magister. Quaist avaiva dit a seis scolars, ch'els stobgian far tuot lur lezchas sülets, ch'els nu das-chan laschar scriver gnanc'ün custab ad inchün oter. Ella pigliaiva que tuot verbalmaing e nu laschaiva gnanca corriger o scriver avant inqualchosa sün sia tabla. A quaist scopo avaivan stuvü rizzar ün'otra tabla per mossar co chi as scriva ün custab chi nun eira reuschi.

Üna saira tard gnit sia mamma, duonna Mengia, tuot scuffortada, giavüschand ch'eu vegna via a discuorrer cun Aita, chi crida e saja tuot agitada per via da sia lezcha, cha a mai forza reuschescha da la quietar.

«Ma schi che manca?» dumandet eu. «Eu sa pac co dir,» respuondet la mamma, «ell'ha d'imprender our da our'üna poesia e nu voul rivir il cudesch, dschand cha schi's riva il cudesch, schi nu sia plü our dad oura e cha'l magister haja dit dad imprender our dad oura.»

Eu m'impisset subit, cha l'incumbenza haja sias difficultats e cur ch'eu entret in stüva vezzet eu cha la situaziun eira fich critica e cha be cun calma ed astuzia as possa gnir alavant a quella.

Apaina ch'eu eira aint dad üsch clamet Aita: «Nun Steivan, chi nun as po rivir il cudesch per imprender our dad oura.»

Nu vuliand dar resposta directa sün quaista dumanda dschet eu: «Che poesia hast dad imprender?»

Ella respondet: «Eu nu sa plü, eu n'ha tuot invlidà.»

Eu nu pudet suprimèr ün schübelin sco expressiun da mia perfetta perplexità. Perfin in scoula am schmütschaiva ognitant quaist schübelin, cur ch'eu nu savaiva ne ingio aint ne oura, ed il magister am avaiva chastià diversas voutas e dat il surnom Steivan dal schübel. Eir pro quels chi eiran intuorn mai as avaiva amo augmentà il resentimaint chi sarà fich greiv a rumper quaista düra nusch e tria pèra d'ögls eiran fixats cun tuot-t'attenziun sün mia vista per observar, schi as mossess qua üna tscherta spranza da chattar la soluziun.

Meis tscharvè lavuraiva suot ün squitsch immens per chattar quella, ma el nun eira in cas da prodüer clers impissamaints. Be ün s-chür ressentimaint am dschaiva: La vita dal infant ais plain fantasia e poesia ch'il transmita in ün muond da bellezza e fortuna e la prüma poesia ch'el ha dad imprendèr our dad oura il po render uschè malcuntaint, il transportant our da quel muond aint il prosaic muond da combats e fastidis. I'm gnit adimaint ch'eir eu avaiva fat a seis temp quaist'esperienza ed eu avaiva tant gnü da sbatter per imprendèr quella prüma poesia, ch'ell'eira amo pled per pled in mia memoria. Quaist impissamaint as consolidet ad ün plan, chi pudaiva dar la pussibilità da gnir incunter a mia difficila incumbenza.

«Ais que la prüma poesia, cha tü hast dad imprendèr?» dumandet eu ad Aita.

Nus eiran stats tuots per üna buna pezza sainza dir pled, guardand ün sü per l'oter sco umans, chi sun perfettamaing a fin cun lur sapienza e nu san plü da's güdar, i paraiva sco scha quaista situaziun fatala gniss a tour dürada eterna. Meis plets rumpettan il glatsch, chi avaiva circundà noss cours e cun grand surlevg ans gniva sü darcheu il flà, abbain cha'ls oters eiran amo adüna stuts e nu savaivan, da che vart cha'l tun gniss ad ir oura.

Uossa cuntinuet eu dumandand: «Avaivat forsa d'imprendèr la poesia: La lindorna ha sia chasina, üna pel choda la mürina?»

«Schi, schi, güst quella,» respondet Aita uossa, glüschind dad algrezcha, abbain ch'ell'avaiva amo las larmas aint ils ögls.

Toc a toc dschet eu avant la poesia e cun grand zeli dschav'ella davu meis plets, uschè cha bain bod savaiv'la tuot our dad oura.

Uossa eira la situaziun perfettamaing müdada, la consterna-
ziun dad avant avaiva fat lö ad üna viva cuntentezza.

«Tü avessast merità ün premi,» dschet Sar Janett e sia fatscha
riainta faiva l'aspet sco sch'el am vuless dar ün tal. El guardet
via sün la parait, ingio ch'el avaiva miss in parada sia stupenda
collecziun da püppas. Eu m'impisset, ch'el am vöglija regalar
üna da quellas, forsa dafatta quella cul cheu da Napuliun e la
feradüra d'argent. El chattet bain, cha que nu'füss amo ün regal
adattà per mai ed as cuntantet da repetir amo üna vouta:
«Vairamaing, tü avessast merità ün premi.»

Duonna Neisa avaiva plü sen practic, ella tret oura ün scrignöl
da la granda s-chaffa sper l'üsch ed implit mias s-charsellas
cun nuschs e nuschaglia, dschand plain recognuoschentscha:
«Dieu at detta la paja, chara leua dal Segner.» Plain superbia,
sco ün hom da stadi, chi's lusingia d'avair chattà il dret mez
per rimediar la crisi mundiala, dschet eu buna not e get a chasa.

Scha'ls evenimaints da quella saira am sun uschè preschaints,
schi nun ais que d'attribuir be a la viva part ch'eu pigliaiva fin-
già quella vouta vi'a l'algrezcha e tristezza dad Aita, dimpersè
amo ad ün'otra circostanza. Sco ch'eu avaiva fat l'esperienza,
cha tschertas poesias han ün effet destructiv sül profuond sen
poetic da l'infant, avai'eu eir fat cognoschentscha cun da quel-
las chi contribuiscan al rinforzar ed approfondir. Quellas dret-
tas poesias s'impriman a nos anim tant culla splendur da lur
retrats co cul cling amabel da lur plets ed ans accumpagnan
per dis a la lunga, sco chi resuna in noss'uraglia üna melodia
agreabla, cha nus avain udi. Talas poesias imprendain nus
sainza fadia. Uschè avai'eu quella saira fini dad imprendder la
poesia da Goethe: Il rai da l'ogna.

Chi va uschè tard tras la not rupettand,

Id ais il bap cun seis pitschen infant.

Nos magister avaiva dit, cha tuots quels, chi hajan plaschair
possan imprendder üna poesia per dir sü avant il signur inspec-
ter. Per far quai stuvai'ün avoir üna buna purziun curaschi.
Ils scolars han adüna üna tscherta temma da l'inspecter, eir
sch'el ais prus sco ün agnè. Davant nos inspecter da quella
vouta tremblaivan na be ils scolars, dimpersè eir ils magisters.
Fingià sia statura guliva militara, seis potent nas acquilin e seis

bass profuond faivan ferm'impresiun. Siand el ün hom da temperamaint sanguinic, schi s'agitaiv'el immensamaing, cur cha las chosas nu giaivan seguond seis giavüsch. Pro mancamaints, sia dals scolars o dal magister, cumanzaiv'el a girar cun pass pesant per stüv'intuorn, seis ögls büttaivan sbizlas da tuottas varts e sia vusch s'adozaiv'ad üna forza, cha las finestras sclingiaivan.

Sco cha l'uman ha üna tscherta smagna da metter sia vita in privel ascendand muntagnas cun sgrischus prezipizis, s'adozand nel ajer ad otezzas straminablas e resainta ün tschert briclar da sotisfaziun o dafatta superbia cur chi l'ais reuschi da superar tuottas difficultats, uschè eira que per nus scolars ün tuot ajen giodimaint, schi ans reuschiva dad obtgnair la victoria sur il temperamaint vehement da nos inspecter. Nus ans ressentivan lura parentats a quels grands eroes, chi avaivan tut sü il cumbat culs draguns e liuns ed ils avaivan superà. Ed el as laschaiva superar, nos inspecter, eir el avaiva seis debel, nempe seis cour lam. Scha'ls scolars avaivan imprais cun zeli lur lezcha e la dschaivan sü cun frankezza, schi cumanzaivan seis ögls a glüscher e sia fatscha dvantaiva plaschaivla e simpatica, schi ella survgniva dafatta ün'expressiun da profuonda amur, ün aspet infantil, uschè chi paraiva tuot ün oter inspecter. Pustüt ils prinziplants eiran in cas da far quaist effet sün el e qua o là ün da quels gnivan, cur ch'el as muossaiva in quaista figüra, ingio il terribel liun as müdaiva in ün prus agnè, in tentaziun da metter il man sün seis bratsch per as persvader sch'el haja pail da liun o lanina lamma d'agnè. Tschert aise, cha cur ils infants as mettaivan a chantar lur chanzuns, schi cha na dinrar üna larma culaiva our da seis ögls glüschaints.

I gnit il di da l'inspeziun, e cur cha nus avettan passantà nos examen discrettaing bain, dumandet l'inspecter a nos magister: «I savaran bain recitar eir alchünas bellas poesias?» ed as volvand vers ils scolars dschet el: «chi vuol dir sü il prüm?» Qua stendet sü subit il man meis ami Jarjöra, chi avaiva adüna granda ambiziun. «Schi lascha vair, che cha tü sast,» dschet l'inspecter. Eu vezett subit, cha quaist pled pronunzià cun ün tun ün pa ferm fet üna tschert'impresiun sün meis ami e ch'el s'inrüclaiva dad esser stat uschè pront.

El tardivet amo ün mumaint da star sü e qua as laschet darcheu sentir la vusch da l'inspecter cun ün tun ün pa plü marcà: «Vainst bod?» Uossa stet sü nos Jarjöra, get tuot in ün toc our a mezza stüva e cumanzet a dir sü sia poesia sco üna rod'inferada. Ma el get pac toc e s'inchambuoret, repetit amo ün pêr voutas e cumanzet lura a barbottar. Dandettamaing tuornet el aint in seis banc, mettet il cheu sülla bratscha e cumanzet a cridar.

Id eira üna situaziun penibla, ~~ognün~~ dals scolars pensaiva, be ch'eu nun haja dad ir oura, eu nu fess oter co Jarjöra.

Pro l'inspecter ris-chaiva da dar ün'erupziun vehementa, perchè cuntuoat ch'el savaiva cha'ls infants as tmaivan dad el e cha que al lusingiaiva ün pa il ressentimaint da sai stess, schi gniva el zuond grit cur ch'els as laschaivan inacordscher da lur temma e qua o là dschaiva el ad ün: «Che hast dad avair temma? eu nun ha maglià amo ingün.»

Qua am fet il magister ün segn ch'eu dess ir oura. Eu nun am fermet a mez la stüva, dimpersè get via pro'l pult, sü'l qual as rechattaiva il magister, l'inspecter eira sün üna soggia sper la pigna. Eu get dret strusch al magister nel ressentimaint dad avair via dad el ün sustegn. A la fin eiran nus in duos e l'inspecter be ün sulet. Nos magister eira ün giuvnet pitschen e debel e tuottüna eira el ün dals unics, chi nun avaiva temma da l'inspecter. Que am paraiva chi stu vess entrar eir in mai inqualchosa da seis curaschi. E lura eira eu sgür, ch'in cas da bsögn el am güdess inavant, el savaiva tuottas poesias, cha nus trattaivan our dad oura cun sgürezza, mi'uraglia fina al eira uschè strusch, cha l'inspecter nu pudaiva udir sch'el am dschaiva qua o là ün pled, tant plü cha l'inspecter avaiva bainschi ögls sco ün girun, eira pero ün pa dür d'uraglia.

Il prüm avaiv'eir eu ün pa la tremblaröla, pero bainbod dvan-tet eu quiet e fet resortir vivamaing las differentas vuschs. Eu ris-chet uossa eir da büttar via ün'ögliada sü'l dragon, el faiva üna vista dret amiaivla, e cur chi get vers la fin am disch-plaschaiva, cha la poesia nun eira amo plü lunga.

Cur ch'eu tuornet in meis banc, am dschet l'inspecter: «Tü hast imprais baint ta poesia, ma tü est amo massa pitschen per inclejer il grand Goethe.» Eu pigl amo uossa, davo ün mez

secul, gugent ogni tant in man ün cudesch da Goethe, el ans maina sün las otezzas da la vita. Schi va alura dafatta sten insü, cha meis flà nu tendscha per gnir davo, schi pens als plets dal vegl inspecter: «Tü est massa pitschen per inclejer al grand Goethe.» Ma eu n'ha lura la medem'impresiun sco pro l'ascensiun dad üna muntagna: Eir schi nun as cognoscha tuots ils pizs, chi as preschaintan in lur splendor a noss ögls e schanos sguard ais tras nübel e tschiera impedi da penetrar i'ls contuorns ils plü lontans, schi tuornain tuottüna rinfras-chats e rinforzats a chasa pro nossa lavur da minchadi. Eir in noss'orma ais crodada ün pa d'splendor e chalur gio dal ot.

La fiduzia cha Aita avaiva viavant fingià in mai as rinforzet tras ils evenimaints da quella saira e dvantet saimper plü granda. I's fuormet tanter nus üna da quellas bellas amicizias, sco chi existan bain suvent tanter infants da differenta età. Il pitschen tschercha sustegn e forza pro'l grand e quaist segua sustgnand l'oter ad ün bsögn intern, chi ais in ogni uman, da'sviluppar sco cavalier o protectur dals pitschens e debels.

Siand uschè strusch vaschins, schi faivan nossas famiglias bleras lavurs da champagna, pustüt la cultivaziun dals champs, in comünanza. Nus avaivan eir adüna pêr insembel, Sar Janett tгнаiva il fargun ed eu giaiva avant bos. Ils ans passettan svelt, sco chi passan, e cul temp as müdet que in maniera ch'eu tгнаiv'il fargun e Sar Janett, chi eira dvantà ün pa mälenker, giaiva avant bos.

Eir in mia relaziun invers Aita as avaiva fat üna tscherta müdada. Bainschi eiran nus amo saimper buns amis. Cur chi eira da far qualche lavur plü greiva, sco ir davo la roda da la mal'avra, schi s'inclegiaiva da sai stess, ch'ella disponiva da mai, dschand cha per seis bap saja que massa fadius.

Pero la veglia fraternità e confidenza eira svanida ed avaiva fat lö ad üna conversaziun plü cunvenziunala. Cuntuot que resentiv'eu adüna plü, cha nus apertgnaivan insembel e nu pudaivan esser ün sainza l'oter ed eu permettaiva quaist sentiment eir pro Aita. Qua o là am gnivà l'impissamaint, ch'eu pudess dumandar ad Aita sch'ella nu vöglià dvantar mia duonna, ma lura am displaschaiva da müdar inqualchosa via da las relaziuns, in las qualas nus ans rechattaivan, eu la risguardaiva

eir uschè sco mia spusa ed eira vivamaing persvas ch'eir ella pensa il medem da mai, eir scha nus mai nun avaivan brattà ün pled lasupra.

Que eira dal rest ün pa tradiziun in nossa famiglia, mia mamma quintaiva suvent, co ch'ella e meis bap eiran stats divers ans spus sainza ch'ingün sapgia, e da meis barba Andri gniva dit, ch'el haja spettà 8 ans sün sia Gretta e nu s'haja mai inrüclà.

Id am paraiva inqualchosa nöbel ed ideal da's pudair fidar pertettamaing l'ün sün l'oter eir sainza avair fat ingünas impro-mischiuns, ch'eu vulaiva m'allegrar amo ün temp da quaist plashaivel sentimaint.

Uossa eira pero gnü inqualchosa tanteraint, chi'm inquietaiva. Avant quindesch dis eira tuornà our d'Italia Jachen da la manaistra.

Quaist nom l'avaivan dat pervia da seis cularin. Quel eira adüna bel alb, ma uschè ot ch'el cuvernaiva tuot il culöz e faiva vairamaing l'aspet d'üna manaistra. Sco chi gniva dit, eira el gnü aposta a chasa per as maridar. Id eira evidaint, ch'el avava büttà ün ögl sün Aita. Ogni di giaiva el cun sia chonina d'India in man ün pèr voutas sper sia chasa via ed ingio ch'el la vezzaiva tscherchaiv'ei dad entrar in discuors cun ella e far seis complimentints.

Aita be riaiva dad el ed eu nun avava sül prüm ingün pisser, tant plü ch'eu savaiva, co ch'ella eira in cas da tgnair distanza, chi bastaiva ün'ögliada per impedir, cha qualchün la vegna massa strusch.

Uossa ch'eu avava da partir e star d'avent lung temp nun am paraiva la chos'uschè sgüra. Jachen da la manaistra avava fat i'l ester granda furtüna, el as faiva bain ün pa ridicul, ma dal rest eir'el ün pulit e brav giuven, e pro sia constanza nun eira dal tuot impussibel, ch'el haja furtüna pro Aita tenor il vegl proverbi: Chi chi va il prüm a muglin mola il prüm.

Eu am quietet ün pa tras l'impissamaint, cha que nu giarà uschè svelt, e scha meis cuors militar avava bun success, schi tuornaiv'eu a chasa sco banderal. Nus avaivan gnü be amo ün banderal in nos cumün avant bliers ans ed amo hoz discuriva ün dad el.

Important eira in quaïsta situaziun, ch'eu vegna parti aint pro ün bun chapitani. Ma güst in quaist riguard avet eu paca furtüna. Id eira gnü pro ün chapitani nov, chi avaiva fat ün an da servezzan in Germania per imprendder propi l'exercizi prussian. El as clamaiva Schnäberli.

El gniva uschè grit e sbragiva in maniera, cha las sbabgias saglivan da tuottas varts. Perque l'avaivan miss nom il chapitani sbabgius.

Que am füt üna pac agreabla surpraisa, cur cha l'uffizial chi ans partit aint sün la piazza avant caserna am dschet: «Ch'El s'annunzia pro'l signur chapitani Schnäberli.»

Eu m'avaiva annunzià tantas voutas pro superiors, eir magiurs e colonels, ch'eu crajaiva da cognoscher il manster a perfecziun, tuottüna am pigliet insembel e büttet oura las chammas amo plü energicamaing co'l solit, cur ch'eu m'avicinet al chapitani sbabgius, per far fingià da principi innan üna bun'impressiun.

«Ais quaist il möd da s'annunziar?» am sbragit el incunter, «i manca pac ch'El nu vegna per mai aint, nu sa'L, chi ais prescripziun dad observar üna distanza da 5 pass. E lura nun as vaina nan uschè pacific, dimpersè cun tuot ün oter pass. Svelt al trot fin giosom la piazza ed inavo in medema maniera!»

Eu m'impisset chi cumainza nō mal, nun avet pero peida da far lungas riflessiuns, dimpersè cumanzet a cuorrer a tuot pudair fin giosom la piazza, quant penibel cha que am eira avant tuot la sudada.

Alura tuornet eu sainza flà e fet darcheu plü bain pussibel l'homin.

Il di davo stuvet tuot la truppa ir a tour gamaschas. Il chapitani sbabgius am dschet da tour ün pêr eir per el. Eu portet las gamaschas sün sia stanza e las mettet sün maisa, eu avaiva clet oura ün pêr resch muras novas.

Il chapitani dumandet: «Ha'L clet oura eir per El ün pêr uschè bellas?»

«Na,» respondet eu, muossand las mias, «per mai pigliet ün pêr veglias.»

«Que am plascha,» replichet el, «ün bun sudà e pustüt ün

graduà sto saimper esser pront d'invlidar a sai stess pensand al bain da sia sudada.»

Que eira ün oter tenor, sainza dubi m'avaiv'eu uossa guadagnà la simpatia dal terribel chapitani sbabgius e las vistas per mia carriera eiran stupendas.

Pac mumaint davo gnit eu darcheu clamà pro'l chapitani. «Che craja El, d'am tour pel nas,» clamet el, «eu il vögl ranschar in la dretta maniera.» El manipulaiva vi'e nan cun las novas gamaschas ed am det tuots ils plü vituperus tituls, chi al staivan richamaing a disposiziun.

Eu am vulaiua s-chüsar e dir, ch'eu nun incleja inguotta e nu sapcha, cun che ch'eu il pudess avoir irità.

Qua gnit el pür dret grit e cumanzet a bragir sü per mai, cha las sbabgias saglivan da tuottas varts, imnatschand cun servezzan davo fini il cuors, degradaziun e dafatta perschun.

Eu staiva qua sco üna giallina bagnada ed am daiva tuotta fadia da stübgjar in che maniera ch'eu pudess avoir grittantà uschè terribel quaist singular uman, ma id eira impussibel, eu nu pudaiva chattar gnanca fastizzi da chavazin.

Qua büttet el las gamaschas sün maisa e clamet: «Schi pür ch'El guarda, ch'El guarda bain, che bravüra ch'El ais stat in cas da far.»

Eu fixet las gamaschas attentamaing, che avaivan quellas chi m'avaivan be avant procurà tant lod, da chefar cun sia ira.

Las guardand plü prezis incleget a la fin da che chi's tratta. Eu restet tuot strami. Che cumbinaziun fatala.

Las gamaschas eiran novas, bellas ed ourdvard bain fattas, ma i giaivan tuottas duas sül istess pè, ed il chapitani sbabgius crajaiva sainza dubi, ch'eu las haja clet oura apposta per al far ün dispet.

Eu vulaiua dir, ch'eu saja dal tuot inozaint, ch'eu nun haja savü. Qua sbragit el: «Gnanc ün pled, impertinent, uschigliö lasch subit gnir duos sudats ed at manar aint illa foura, ingio cha tü toccast. Piglia tias gamaschas e va dad üsch oura e lura spetta quai chi't vain, marsch!»

Co ch'eu sun gnü oura nu sa eu plü, a tuotta via quasi plü mort co viv. Giand gio da s-chala scuntret il latinent Corbun. Quel eira bainvis da tuot la sudada. El eira bainschi sever pro'l

servezzan, ma avaiava grand pissar per sia glied e nu spargnaiv'ingüna fadia per cha quella saja bain custodida. Seis sudats füssan its tras il fö per el dal prüm fin a l'ultim.

Eu fet il salüd militar. Il latinent as fermet e guardet sü per mai cun seis ögl bun e lur'am dumandet el: «Che manca, sergent? El ais tuot consternà, ha'L forse gnü noschas novas da chasa?»

«Grazcha, signur latinent, a chasa tuot bain,» respondet eu.

«Ma lura Al manca qualchos'oter, pür ch'El am dia, forse ch'eu Al poss esser ütil in alch maniera.»

Vairamaing vulaiv'eu tgnair zopà quaist affar cun las gamaschas, na be per via da mai, ma pustüt per nu comprometter meis chapitani, al qual eu sainza vulair, avaiava fat grand displaschair. Sün quaists plets cordials dal latinent nu pudet far oter co quintar cuortamaing tuot l'istorgia.

El as mettet a rier da schloppar. «Quaista ais buna,» dschet el.

«Ma,» respondet eu, «que nun ais dvantà apposta.»

«Da que nu dubitesch,» replichet il latinent, «ch'El s-chüsa, sch'eu n'ha stuvü rier, eu m'ha be represchentà, che gnif cha Seis chapitani avarà fat, cur ch'el ha viss, cha tuottas duas gamaschas van sün ün pè. Dal rest ais que ün affar dischagreabel, dret dischagreabel per El, perchè cul chapitani Schnäberli nun aise da far spass. Tuottüna nun ha El motiv dad esser uschè abattü; Seis chapitani ais bainschi sever, minchatant dafatta ün pa grob, ma el nun ais nosch. Ch'El stetta sainza temma, las imnatschas fattas nu vain el ad eseguir. Ch'El saja be diligiaint ed exact pro'l servezzan, e lura giarà que bainbod darcheu tuot in uorden. Ma fadia as sto'L dar, dubla fadia. Dunque sü cul cheu e dubla fadia.»

Ils buns plets dal latinent Corbun am cufortettan ün pa, tant plü chi as musset, cha quel avaiava raschun, chasti nu survgnit ingün. Ils prüms dis il chapitani sbabgius spüdaiva fö ed am faiva siglir sainza remischiun da piz a chantun. Eu am daiva in tuottas chosas dubla fadia. Que am gniva sül prüm bod massa greiv, perchè fingià la simpla fadia daiva da far avuonda. Cul ir dal temp am adüset pero a quaista actività plü intensiva, uschè cha l'inconvenimaint da las gamaschas dvantet per mai üna vaira furtüna.

A la fin dal cuors am det meis chapitani, chi bragiva amo adüna sco ün muoi, ma eira dal rest dvantà bler plü trattabel, stupendas notas ed eu survgnit meis brevet sco banderal.

Quella saira cha la sudada rivet a chasa eira sco'l solit sunaders, e que ils Fränzlis.

Eu nun avaiva amo viss ad Aita, ma eu avaiva tut la ferma resoluziun, cha pro quaist'ocasiun as stopch'ella decider, o per mai o per Jachen da la manaistra.

Quaist eira cun oters giuvens giosom la sala e nu la laschaiva our d'ögl. Ma per la prüma trais-cha pudaiva'l esser garanti da gnir massa tard cun sia passivina da cità. Cul prüm sgriz-ch da la musica am mettet in pass d'assalt e füt in ün hui via pro Aita.

Eu avaiva udi a dir a meis cumpagns militars, chi trattaivan suvent da quaists temas, cha pro las giuvnas saja sco pro tuors da l'inimi, ch'ün las stobgia assagrir cun schlantsch per las tour aint. Po far, cha quel chi avaiva superà il chapitani sbabgius, nu füss in cas da vendscher eir üna debla giuvnetta. Eu stendschet meis bratsch cun forza intuorn la vita dad Aita sco per dir: Uossa est tü in mia pussanza, mia preschunera, eu nun at lasch plü libra.

Qua am det Aita ün'ögliada, chi am get fin al fuond dal cour. In quella s'exprimiva vivamaing stupur, malavita, anguoscha ed energica resistenza.

Che eiran il bragizzi e las imnatschas dal chapitani sbabgius cunter quaist'ögliada. Meis bratsch crodet gio dandettamaing sco sch'el füss culpi d'üna spada. Eu avet il ressentimaint: Uossa tuot ais pers. Perder il grà militar, ir in perschun, quant pac avess que da chedir in vista a quaista perdita per mai insurportabla.

Finidia la trais-cha get tuot sbalurdi aint in l'otra sala ed am mettè a sezzer sper ün pèr cumpagns, chi eiran pro'l vin. Duri sech quintaiva üna lunga istorgia, da la quala eu nun inlejaiva gnanc'ün pled, perchè meis impissamaints giaivan tuot d'ün otra vart. Ogni mumaint daiv'eu ün'ögliada in sala e qua vez-zai'eu, co cha Aita sigliva cun Jachen da la manaistra. El faiva üna vista riainta, chi paraiva, cha tuot il muond füss seis.

A la lunga nu pudet eu pero star lontan dad Aita, üna pussanza irresistibla am traiva in sia vicinanza.

Eu ris-chet a la fin, quaista vouta tuot plach, plach dad ir via a dumandar amo üna trais-cha. Ella nu dschet da na ed in ün mumaint, cha nus nun eiran observats am dumandet ella:

«Che hast tü quaista saira, il prüm eirast tuot curius ed uossa est uschè abattü, sco ch'eu mai nu t'ha viss?»

Quaists plets am dettan darcheu ün pa spranza, ella s'occupaiva amo cun mai ed avaiva viss ch'eu eira trist, eu nun a l'eira dunque dvantà dal tuot indifferent.

«Qui nun ais il lö per discuorrer da que,» respondet eu, «ma scha tü vainst a chasa cun mai, schi at vögl declarar tuot.»

Pac davo ans instradettan nus insembel vers chasa e quaista saira nu gettan sco otras voutas ognün aint da sia porta, dimpersè nus ans mettettan a sezzer sül banket avant chasa dad Aita.

Qua cumanzet eu, in quella quaida bella not da mai, a quintar da mia trista partenza, da mias painas, da mia spranza sün avanzamaint, da las gamaschas dal chapitani sbabgius, da mia superbia e greiva tristezza da quaista saira. Cur ch'eu avet fini dschet Aita: «Tü pover Steivan, nu sast tü, cha nus appertgnain insembel da lönch innan e ch'ingüna pussanza nun ans po sepear?»

Sainza far pled staivan nus là man in man, la glüna eira ida sü sur la Motta davo Craista ed eu m'impissaiva, co cha que saja pussibel, cha quaist pitschen cour uman haja lö per tant'algrezia.

Tschinch minuts avant las tschinch.

I va plü levmaing ad invlidar co ad imprendet, dschaiva meis conscolar Gisep fingià avant 50 ans. I para be ch'eu il vezza cun seis cheu spennà, co ch'el as sgrattaiva davo ün'uraglia, dand ün profund suspür. Eu n'ha pensà bleras voutas, cha'ls magisters al faivan da tort è taxaivan bler massa bass sia sapienza. Ma i dà eir robas, chi nu s'invlida plü — uschè quella not sgrischusa, cha nos battagliun ha passantà in muntogna. A mai però ais quella restada in buna memoria cun tuot seis greiv' fastidi, perchè ella m'ha liberà dad ün fastidi amo plü grand.

Quel cuors da repetiziun nu'm eira antivà güst sün ün bun mumaint. Quai eira quel an, ch'eu m'ha maridà e nus avaivan decis da far nozzas tanter la raccolta dal fain da munts e dal adgiör. Stoviand uossa ir suot las armas, schi fixettan nossa nozza per ün pêr dis davo meis retuorn. — Eu avess d'üna vart plü gugent surtrat quella amo ün pa plü lönch, perchè pro'l militar pudess eir capitar inqualchosa dischagreabel, chi impedischa il retuorn sül termin previss e quaista vouta am staiva al avant, chi pudess entrar inqualchosa simil. Ma eu am dschet alura: Tü nun hast mai gnü ne malatias, ne arrest, ne servezzan davo pro, po far cha güst quaista vouta avessa dad ir mal. Tuottüna nun am pudet sün tuot il viadi ed eir ils prüms dis dal servezzan liberar d'üna tscherta pressiun d'anim.

Cur cha nus ans mettettan a partir aint la sudada, am clamet il chapitan sbabgius, chi eira uossa colonel ed am dschet: «Nus avain s-chars officials, El sto quaista vouta manar üna secziun.»

Cur ch'eu avaiiv'insembel circa tuot mia glied gnit eir Gisep cotschen nan pro am dschand: «Tü, eu stun pro tai. — Culs oters n'ha eu adüna istorgias, nus duos ans cognoschain e gnin oura bain insembel.» Pür massa ch'eu il cognoschaiva e savaiva che pruoder ch'el eira. Eu al dschet, ch'eu nun haja plü adöver per el, cha mia secziun saja cumpletta, ch'el as dess fichar aint inclur oter, ch'eu saja saimper pront da star aint per el sco al passà quant mâ pussibel, ma ch'el nu dess uossa far nardats. Però Gisep cotschen as mettet giosom la lingia e dschet: «Qui sun eu e qui stun eu, ed ingün nun am fa ir davent.»

La forza nu volaiv'eu dovrar, perchè eu am regordaiv'adüna amo cun recognoschentscha dal servezzan ch'el am avaiva fat a seis temp. Uschè il laschet far part a mia secziun, ma invidas avuonda, perchè eu avaiva mala temma, ch'el am pudess far alch stramberia chi pudess avair eir per mai noschas consequenzas. Gisep cotschen eira ün singular tip e sco tal cuntshaint in tuot il battagliun.

El avaiva il vizi da baiver, e sch'el avaiva raps, que chi per furtüna solitamaing nun eira il cas, schi eira el bun dad esser fingjà la daman aint ill'ogna. Lura nun eira el in cas da star salda in lingia e giaiva adüna ün pa inavant ed inavo, ultra quai eira Gisep zuond chaprizius e nun as vulaiva suottametter

als uordens dals superiurs. Fingià bleras voutas avaiava el per quaist motiv gnü arrest, ma que nu güdaiva inguotta. Ma Gisep nun eira be ün sudà impussibel, el avaiava eir otras qualitats singularas. Üna sanda rivettan culla truppa a Lucerna per star là sur dumengia. La daman a bun'ura gnit Gisep pro mai e dschet: «Sast chi ais hoz dumengia?» Nun respondand eu inguotta sün quaista singulara dumanda, schi cuntinuet el: «Tü nu savarast però, ch'eu nun ha gnanc ün rap in busacha. Nun am post, o melder dit, nun am vost, perchè pudair post sainza dubi, nun am vost imprastar var 2 o 3 francs, ch'eir eu possa far dumengia?»

«Cha tü nun hajast raps in busacha am eira circa tant sgür co chi ais hoz dumengia, però 2—3 francs nun hast dabsögn per far dumengia. Eu fetsch eir cun tschinquanta raps, siand cha damangiar avain qui dech ed avuonda. Qui hast eir tü il medem import, i nu farà bsögn da dir cha tü nu manglast render' — o hast forsa rendü üna suletta giada quai cha tü hast fat imprastar?»

«Pü bella füss statta la dumengia cun ün pèr francs, ma dà nan, schi nu va oter, schi faran eir tschinquanta raps la s-chüsa. Scha'l graduà nu douvra daplü, schi stuvaran els bastar eir al simpel sudà.»

Davo giantar fet üna spassegiada cun meis ami Jonet per la cità da Lucerna intuorn, ed il prüm da tuot gettan a la staziun. — Jonet voul adüna ir ingio chi ais blera gliעד. El disch: «A mai cuntradas ed edifizis e da tuotta sort ovras dad uman interessan pac, il plü da tuot m'interessan ils umans svess.» Jonet ed eu, nus eschan vairamaing da tuot different esser. Per manzunar be ün trat: El ais al plü ot grà musical, intant ch'eu apertegn pro quel gener, chi nu fa differenza tanter corn e violina. — Schi vain chantà o sunà inclur e chi as fa sentir ün tun fos, schi pudess el siglir our da la pel. — «Taidla,» am disch el lura, «dodast, i sto esser cha quels nun hajan uraglias.» Eir ils umans, pels quals el ha interess, taxa el musicalmaing. — «Guarda la passiva da quel là, che armonia in seis movimaints, que sto esser ün uman felizi, ed observa quel oter pozzà vi a quella pütta da reclama, el ais dal tuot quiet, ma sia singulara posiziun tradischa ün immens movimaint intern, o ch'el ha fat

alch delict o ch'el ha intenziun da far ün. Sast che,» am dschet el, «passain üna vouta tras l'ustaria da la staziun, qua as vezza umans in da tuotta sort situaziuns e disposiziuns.»

Per cuntantar a meis ami get eu cun el tras l'ustaria da la staziun, ma sainza far bler attenziun sün quels chi eiran là a maisa ed eir sainz'invilgia süls buns trats, chi als gnivan servits. Ma tuot in üna vouta restet surprais al pü ot grà. — Eira que pussibel o m'imsömgiaiv'eu be? Eu am tschüffet pel nas e det üna brava stratta, eu eira sdruglià, i stuvaiv'esser vaira. — Sdrajà sün üna soggia, culs peis suot mais'aint, eira via d'ün tavolin cun sü üna pruna plats ed üna buttiglia cun culöz cotschen, intuorn seis ajen culöz la servietta sco ün lord inglais, ingün oter co Gisep cotschen. — Da sbluttar da mai mez franc e lura ir a giantar a la staziun eira ün pa ferm ed in prüm'ocasiun al vulai'eu lejer oura la vantüra. Quella saira cur ch'el gnit in caserna nun al dschet inguotta, perchè eu vezzet subit, ch'el avaiva las s-charpas massa pitschnas ed in quaist stadi eira el dal tuot intrattabel. Ma il di seguaint sülla marcha vers Schwyz avet occasion da discuorrer cun el sulet ed al dschet francamaing mi'opiniun.

«Tü nu stoust crajer, ch'eu avaiva munaida in busacha, teis tschinquanta raps eiran tuot mia facultà. Pel giantar nun ha eu pajà inguotta, cur cha quel eira bod a fin mettet la servietta sün maisa e fet finta dad ir oura per ün mumaint, ma nu tuornet aint plü.»

«Ma nu sast, cha que ais ingian e cha tü gnissast chastià grevamaing, scha que gniss cuntschaint? — Meritar meritesast, ch'eu gess subit pro'ls seperiurs e't denunziess.»

«Sch'eu nu savess dal sgür, cha tü nu fast que, schi nun at avess eu quintà co chi ais i.»

Uschè eira Gisep cotschen, el nun avaiva ingün remors per far üna noscha acziun e laschar patir ün'otra persuna, e da l'otra vart füss el stat in cas da far qualsia sacrifici per güdar ad ün chi eira in bsögn.

Darcheu am gnit l'idea, cha Gisep am pudess ün di causar qualche inconveniaint, ed eu am pigliet avant da star plü pussibel a la largia cun el.

Davo duos dis eiran nus a Schwyz ed eu avaiva cun mia

secziun la guardia. L'uffizial da la guardia ha da guardar sün bleras importantas chosas e pustüt ais el responsabel, chi vegna dat a dret temp il segn da star sü la daman a las 5. Co chi ais i nu sa eu, ma que sa eu dal tschert, cur ch'eu sun sorti da la stanza da guardia sun eu stat tuot smort, perchè süll'ura dal cortil eira fingià passà las tschinch. Bun ch'al superiur nun eira d'intuorn, uschgliö avess que podü dar üna bell'istorgia. Eu m'avaiva tgnü bun massa bod, perchè ina quella dudit a sclingiar ils spruns, e'l colonel staiva sco crodà gio da charpainta davant mai cull'ura in man. E lura cumanzettan a rod-lar our da sia bocca las blastemmas e maledicziuns e'd imnatschas, sco la boda chi rodla our da la Brancla davo ün temporal. Arrest, degradaziun, servezzan davo'l cuors ed amo tantas otras delicatezzas. Uossa ais tuottüna gnüda la disdetta, m'impissaiv'eu, tras mia cuolpa. Adieu cordas, adieu nozzas.

Intant sentiv'eu adüna, ch'inchün am daiva aint per las costas e marmuognaiva inqualchosa, ma sül prüm nu savaiv'eu che. Eu cognoschet alura la vusch da Gisep cotschen ed incleget, ch'el dschaiva: «Mossa via süll'ura.» Che scopo avava da mossar süll'ura? Eu avava viss bain avuonda fingià avant üna pezza, chi eira passà las 5.

Tuottüna büttet eu via ün'ögliada süll'ura e bravamaing quella avava amo 5 minuts fin las 5. In quel mumaint finit eir il colonel sbabgius seis preambel. Eu cloket insembel ils blocs e dschet: «Ch'El parduna, signur colonel, sün noss'ura manca amo tschinch minuts fin las 5.» El det vi'üna sguerschada süll'ura e stet ün mumaint culla bocc'averta, sco'ls südats chi ston ir aint il bagn cur cha l'aua riva sü pro'l stomi. Lura marmuognet el alch d'avair miss be la saira avant sia ura cun nossa e get per seis fat sainza dir oter pled.

Cur ch'el füt davent, dschet eu a Gisep, chi eira amo là, ils oters eiran tuornats aint il local da guardia: «Eu avava guardà be avant süll'ura, i'm paraiv'eir a mai, chi saja passà las 5.»

«Eu crai bain,» dschet Gisep, «intant cha'l colonel sbabgiaiva sco'l muoi da l'abold Jachen, sun eu i dadaint vart e n'ha trat inavo l'ura per 10 minuts.»

Quant surlevgià ch'eu eira stat sül prüm mumaint, schi nun am eira que uossa dret e bod, bod füss eu currü davo il co-

lonel a dir, co cha las chosas stan, perchè quaists imbruogls da Gisep cotschen nun am vulaivan plaschair.

A l'ultim dal cuors avettan quella banadida finta battaglia culla nottada in muntogna ün toc sur las alps, tuot al liber, sainza ün sich god o ün pa d'laina da far fö.

Il davomezdi eira stat bel ed impromettaiva üna not lamma e quieta, ma cur nus arrivettan süll'otezza da var 2000 meters as levet ün vent burascus e bainbod avettan nus la plü bella bischa, e co cha quella struscha intuorn ils nas avain nus tuots provà bleras voutas pro la roda da la malavra.

Cul gnir s-chür cumanzet la malcuntantezza tanter la sudada e plü chi giaiva aint pella not e plü granda cha quella gniva. Intuorn mezza not fet il colonel batter alarm, el vulaiva sainza dubi far inqualcosa per occupar e distrar la gliend. Que avet nom, chi saja dad ir inavant fin sül spi da la muntogna e la granda part eira amo plü malcuntaints e dschaivan ch'els nu fetschan pass.

A mai füss que stat listess, dad ir ingio chi saja, perchè eu eira in üna singulara disposiziun dad anim e sentiva è pativa pac dal bletsch e fraid.

Il di avant eira stat arrestà e manà in preschun ün giuven e fich abel uffizial, perchè ch'el avant ans sco giuvnet, forse plü per nardà co oter, avaiva cun divers cumpagns ruot aint in üna buttia. Eu m'impissaiva, chi pudess ir eir a mai uschè ed eir scha que nu dvantess, schi nun am eira dret da far nozzas cun pac buna conscienza. Intant gnit pro il colonel e clamet, cha be voluntaris hajan dad ir cun el sül spi e giavüschet, cha quels chi al vöglian seguitar as annunzian. Que quietet ün pa la sudada e da tuottas varts as udiva a dir: «Per mai po ir chi chi voul, eu sa ün chi nun as mouva.»

I paraiva ch'ingün nun as vöglija annunziar, forse ch'in ün oter mumaint eir eu avess fat il medem, ma nel stadi d'anim ch'eu am rechattaiva, m'eira tuot listess. Eu füt il prüm chi s'annunziet e sco chi vulaiva parair eir l'ultim.

I nun eira ingün entusiassem. Eir eu nu m'avaiva preschentà our d'entusiassem o our d'amur, dimpersè plü our d'üna tscherta indifferenza, o forse in qualchosa chi gniva strusch a la desperaziun, e que nun incitescha ad imitar. Qua gnit oura Gi-

sep cotschen ed as mettet sper mai, que det ün hallo! ed üna pruna fütan uossa pronts a far la gita dischagreabla e forsa eir privlusa.

A la fin get tuot bain e cur nus tuornettan inavo am' dschet il colonel: «El m'ha fat quaista not ün bun servezzan e cuntgnü da vair sudà, eu L'ingrazch e ch'El s-chüsa, scha avant ün pêr dis eu L'ha blastemmà malamaing sainza motiv.»

Que am eira uossa damassa eu eu svödet meis cour al superiur, agiundschand a la fin: «Uossa ch'El am lascha serrar aint o far che ch'El vöul, ma eu nu pudaiva chattar quietezza sainza svödar meis cour.»

Il colonel am det il man e dschet: «Que ais agi real ed ieu speresch ch'El stetta saimper in sia vita dret sü sco hoz.»

Avant co cumanzar a sejar l'adgiör celebrettan Aita ed eu nossas nozzas ed eu m'impisset plain algrezcha, quant agreabel cha que ais da pudair far nozzas cun üna conscienza quieta.

Cur nus sortittan da la baselgia, schi vezzettan a gnir a Gisep cotschen da la via stippa sü, ch'ün got nu spettaiv'a tschel. Sülla rain avaiv'el üna chischola, chi as savuraiva fingià da dalöntschi ed el clamet: «Eir scha tü nu m'hast invidà, schi sun eu gnü listess, e la chischola vedra post mangiar cun bun appetit, perchè eu n'ha guadagnà quella cun ascha lavur.»

Gisep cotschen fet star lejer tuot la cumpagnia.

Ma il plü da discuorrer det ün telegram, chi arrivet cur eiran pro'l plain in bögl e'l paiver. Quella vouta nu gniva dat telegrams in occasiun da nozzas e que sarà stat il prüm, chi ais arrivà in nos cumün per quaist scopo.

Tuot eira stupefat, tschertüns, pustüt las giuvnas avaivan dafatta temma. Ellas dumandettan: «Tü nu varast bricha dad ir darcheu sudà, forsa dafatta in guerra?»

Il telegram gniva da meis colonel e tunaiva:

Meis giavüsch ais: Bler sulai
Splenduresch'in vossa lai.
E scha'l tschêl vöul s'ins-chürir,
Cha tuot para dad ir schlinch,
Svelt il di as sto sclerir
Tschinch minuts avant las tschinch.